

ІДЕЙНА ПОЛІТИКА П.СКОРОПАДСЬКОГО: СУЧАСНИЙ СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПИТАННЯ

Давва В.В.

Маріупольський державний університет

У статті проаналізовано основні праці сучасних дослідників, предметом яких є діяльність Гетьманату П. Скоропадського. Автором наводиться порівняння поглядів науковців на питання ідеологічної складової діяльності Гетьманату. Визначається ступінь дослідженості сучасними вченими даного періоду Української революції.

Ключові слова: Гетьманат П. Скоропадського, Національно-демократична революція, ідейна політика, консерватизм, історіографія, науковці.

Постановка проблеми. Зацікавленість сучасних українських дослідників проблемою Національно-демократичної революції 1917-1920 років ґрунтується на багатьох вагомих факторах. По-перше, Національно-демократична революція стала переломним етапом у новітній українській історії, коли здійснювалися перші реальні спроби побудови самостійної української держави. По-друге, саме у цей час на тлі революційних подій та постійної боротьби владних режимів відбувалася зміна духовних орієнтирів та цінностей у суспільстві, що мало вагомий вплив на подальшу долю української державності. По-третє, ототожнення революційних подій 1917-1920 років із сьогоденням дає змогу вивчити уроки минулого у вирішенні сучасних проблем української держави та самоідентифікації українського народу.

Аналіз останніх публікацій. Ґрунтовні праці науковців – учасників революційних подій та сучасних вчених дали змогу вивчити стан наукової розробки питання культурних перетворень доби Національно-демократичної революції 1917-1920 років. Серед них праця Д. Дорошенка «Огляд української історіографії», що охоплює хронологічні межі з ХІ до початку ХХ століть [1]; праця науковця і громадського діяча О. Оглоблина «Українська історіографія 1917-1956» [10], у якій міститься інформація про основні історичні школи 1920 років, а також проаналізовано процес їх нищення.

Серед сучасних науковців можна виділити працю Я. Калакури «Українська історіографія: курс лекцій» [4]. Книга є своєрідним підсумком більш як тридцятирічної науково-дослідної та педагогічної праці автора з означеного питання. Особливої уваги заслуговує двотомна монографія видатного українського історика В. Солдатенка «Українська історіографія: концепція та історіографія» [21; 22].

Виділення невирішених частин проблеми. Більш докладно хотілося б зупинитися на періоді Гетьманату П. Скоропадського та його ідейній політиці у дослідженнях сучасних науковців з метою виявлення різних поглядів учених на цю проблему.

Мета статті. Метою роботи є характеристика основних праць сучасних дослідників, темою яких є діяльність Гетьманату П. Скоропадського, порівняння поглядів науковців на це питання, а також виявлення ступеня дослідженості та опрацьованості сучасними вченими даного періоду Української революції.

Викладення основного матеріалу. Другий етап Національно-демократичної революції 1917-1920 років – Українська Держава П. Скоропадського, у порівнянні із правлінням Центральної Ради є дещо меншим за тривалістю, проте не менш актуальним

для науковців. Цей надзвичайно складний період породив велику кількість наукової, публіцистичної та мемуарної літератури. За твердженням дослідника проблем історії новітньої історії України, доктора історичних наук Р. Пирога, гостре ідейно-політичне протиборство вилилося у формування двох течій, поділивши учасників сучасного вітчизняного історіографічного процесу на адептів та критиків Української Держави. Для перших характерна певна ідеалізація цієї форми державності, перебільшення її здобутків. Другі – в якості незаперечної аргументації продовжують наводити різко таврувальні оцінки, почерпнуті з праць ідейних опонентів Гетьманату [20, с. 17].

Так, прихильником консервативних ідей в політиці Гетьманату П. Скоропадського є український історик, доктор історичних наук Ю. Терещенко. У своїх працях з означеної теми автор робить наголос на до-триманні «національних консервативно-аристократичних традицій». На думку автора, у новітній історії при поширенні у світі соціалістичної ідеології суттєвим чинником стабільності та конструктивною державотворчою силою є саме консерватизм як фактор утвердження загальнолюдських і національних духовних цінностей в суспільстві [23, с. 19].

Ю. Терещенко стверджує, що безоглядне «народолюбство», яке переважало у свідомості більшості лідерів українського національного руху та супроводжувалося стихійними народними рухами та повстаннями, завдавало ударів не лише іноземним загарбникам, але й державотворчим процесам в самій Україні. Тому у боротьбі з цими деструктивними процесами велику роль науковець відводить українській інтелігенції та аристократії. Таким чином, на противагу «соціалістичним» експериментам Центральної Ради, яка ставила ідею соціалізму вище за національно-державні інтереси, відбулося зародження гетьманського руху та утворення Української Держави на чолі з П. Скоропадським на основі національно-територіального пріоритету [23, с. 21].

До основних досягнень Гетьманату Ю. Терещенко відносить те, що за надзвичайно короткий термін у складних умовах австро-німецької окупації та без підтримки українських соціалістичних партій українське державотворення було збагачене надзвичайно цінним досвідом: було укладено дипломатичні стосунки з 12 країнами, вперше Україна сприймалася як самостійна держава [23, с. 33]. Не можна залишити без уваги й стрімкий розвиток культурної та наукової сфери України за часів Української Держави, а також панування у них ідей національних консервативних традицій. Слід зазначити, що цей факт становить вагомий інтерес у даному дослідженні.

На противагу Ю. Терещенку, сучасний український історик, дослідник Української революції 1917-1920 років, який вже згадувався вище, В. Солдатенко стверджує, що Українська Держава П. Скоропадського взагалі не може підпадати під визначення революційних змін, адже характеризується консервативною реставрацією частини колишніх порядків. Цієї думки науковець притримувався при створенні другого тому монографії «Українська революція: концепція та історіографія (1918-1920 рр.)», що охоплює періоди Гетьманату П. Скоропадського та Директорії УНР [22]. Ця праця є продовженням ґрунтовного дослідження, присвяченого аналізу основних подій революційного в Україні, і розкриває подальший розвиток концепції Української революції в хронологічних рамках, які охоплюють період після 29 квітня 1918 року до кінця 1920 року.

За аналогією із першим томом монографії книга містить персональний, теоретичний та суто історіографічний матеріал, що представлений творчим спадком політичних діячів Української революції С.Петлюри, М. Грушевського, В. Винниченка, П. Христюка, Д. Дорошенка, М. Шаповала та І. Мазепи. У ході історіографічного аналізу В. Солдатенко характеризує період гетьманщини П. Скоропадського дещо категорично, а саме називає його «контрреволюційним», «антидемократичним з антинаціональною природою», «репресивно-диктаторським режимом». Історик пояснює, що період Української Держави включений до аналізу лише тому, що він є складовою частиною єдиного процесу «революція – контрреволюція», які не можуть існувати окремо. Проте, оцінки, зроблені автором є досить суперечливими, про що свідчать досягнення Гетьманату зокрема у галузі культури та науки.

Ґрунтовну роботу з дослідження періоду Гетьманату П. Скоропадського провів український науковець, доктор історичних наук Р. Пиріг. Авторству вченого належать дві монографії «Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси» [20] та «Гетьманат Павла Скоропадського: між Німеччиною і Росією» [16], в яких висвітлюється проблема утворення та функціонування Гетьманату П. Скоропадського, а також розкривається сутність державно-політичної моделі та ідеологічної платформи Української Держави. Ще одним важливим питанням, що порушується у названих працях є питання дії двох потужних чинників впливу на форму, характер та подальшу долю Гетьманату, а саме німецько-австрійської окупації та російської імперської спадщини.

Своє дослідження проблеми Української Держави П. Скоропадського Р. Пиріг продовжив та доповнив у численних публікаціях, деякі з них: «Гетьманат Павла Скоропадського і російський монархічний рух в Україні (квітень – грудень 1918 р.)» [15], «Гетьманат Павла Скоропадського з погляду німецько-австрійських союзників» [14], «Проблеми національної ідентифікації правлячої еліти Української Держави 1918 року» [18], «Реставраторські тенденції у внутрішній політиці Української Держави (квітень – грудень 1918 року)» [19], «Державна служба гетьманату Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.)» [17]. При дослідженні цих тем історик торкається не тільки питань взаємовідносин Української Держави зі своїми союзниками та з прибічниками російського руху, різних напрямків здійснення внутрішньої політики, але й ідеологічної складової в діяльності Гетьманату, яка мала помітний вплив

та знаходила своє відображення у формуванні всіх сфер суспільного життя Української Держави, зокрема культурної сфери.

Слід також виокремити праці українських науковців Т. Осташко, Я. Калакури та О. Любовець, в яких досліджується складний та суперечливий період Національно-демократичної революції – період Гетьманату П. Скоропадського. Проте направленість цих праць є вузькою і розвивається у площині наукових інтересів дослідників. Так, дослідниця історії визвольних змагань в Україні 1917-1923 років, історії культури та українського консервативно-монархічного руху Т. Осташко здебільшого розглядає діяльність гетьмана П. Скоропадського в еміграції. Про це свідчать публікації «Павло Скоропадський – лідер українського гетьманського руху» [13], «Документи українських архівів у США про формування і розвиток гетьманського руху у 1919-1931 рр.» [11], «Історіографічний огляд гетьманських періодичних видань 1920-х – початку 1930-х років» [12]. Прибічниця Ю. Терещенка у поглядах щодо доцільності дотримання національних консервативних традицій, Т. Осташко досліджує процес персоніфікації роду Скоропадських та висвітлює роль П. Скоропадського в ході організації та поширення гетьманського руху в середовищі української еміграції, а також аналізує документальні джерела з історії українського консервативного руху 1919-1931 років, створені еміграцією на теренах Сполучених Штатів Америки.

Суто історіографічні питання порушуються у публікаціях Я. Калакури «Три образи гетьманату П. Скоропадського в українській історіографії» [3] та «Нові підходи до висвітлення гетьманату Павла Скоропадського в сучасній українській та зарубіжній історіографії» [2]. При цьому увага автора зосереджена на ґрунтовному аналізі різних поглядів науковців на питання оцінки діяльності Гетьманату, його ідейно-політичної сутності, місця та значення в історії української державності.

Публікації української дослідниці О. Любовець присвячені вивченню діяльності політичних партій в означений період: «Політична опора гетьманату П. Скоропадського» [7], «Уряди Української Держави П. Скоропадського» [9], «Тенденції розвитку багатопартійності в Українській Гетьманській Державі» [8], «Еволюція національних програм українських політичних партій (22 січня 1918 – 22 січня 1919 рр.)» [6], «Всеукраїнський союз земельних власників у політичній системі гетьманату П. Скоропадського» [5]. У працях аналізуються програмні засади та головні напрями діяльності урядових партій та об'єднань часів Гетьманату, показано рівень партійних впливів на формування урядової політики та державного курсу, а також виявлено спільні й відмінні позиції між гетьманом і політичними силами, які привели його до влади. Незважаючи на специфічну направленість вказаних праць, вони мають вагоме значення при вивченні ідейної складової політики Гетьманату, а також при формуванні узагальненого уявлення про Українську Державу П. Скоропадського та про відношення до цього історичного періоду сучасних науковців.

Висновки. З огляду на все вищезазначене, можна зробити певні висновки. По-перше, поряд із великою кількістю наукових публікацій щодо окремих аспектів діяльності Гетьманату П. Скоропадського, ґрунтовних праць, присвячених цьому історичному періоду, не так вже й багато. По-друге, погляди сучасних учених щодо ідейного наповнення діяльності Гетьманату кардинально

різняться. Консервативна спрямованість гетьмана П. Скоропадського у деякого викликає захоплення (Ю. Терещенко, Т. Осташко), а дехто вважає цей історичний період «кроком назад» (В. Солдатенко). Попри це, неможна не відмітити явних досягнень цього періоду Української революції. Це стосується культурної та наукової галузей, які активно розвивалися за часів Гетьманату.

Саме ця суперечливість та неоднозначність періоду Української Держави П. Скоропадського надихає сучасних учених на нові наукові розвідки з даної проблеми. Про актуальність теми Гетьманату серед вітчизняної наукової спільноти свідчить регулярна поява нових публікацій та захист дисертаційних досліджень з цього питання.

Список літератури:

1. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Державна школа: Історія. Політологія. Право / Ред. кол. Я.Пеленський, П.Сохань та ін. – К.: Вид-во «Українознавство», 1996. – 188 с.
2. Калакура Я.С. Нові підходи до висвітлення гетьманату Павла Скоропадського в сучасній українській та зарубіжній історіографії / Я.С. Калакура // Архіви України. – 2011. – №2/3. – С. 262-274.
3. Калакура Я.С. Три образи гетьманату П.Скоропадського в українській історіографії / Я.С. Калакура // Національна та історична пам'ять: зб. наук. пр. / Укр. ін-т нац. пам'яті; [голов. ред.: Солдатенко В.Ф.]. – Вип. 7. – К.: Пріоритети, 2013. – С. 56-66
4. Калакура Я.С. Українська історіографія: курс лекцій / Я.С.Калакура. – К.: Генеза. – 2004. – 496 с.
5. Любовець О.М. Всеукраїнський союз земельних власників у політичній системі гетьманату П. Скоропадського / О.М.Любовець // Український історичний журнал. – 2008. – №4. – С. 60-72
6. Любовець О.М. Еволюція національних програм українських політичних партій (22 січня 1918 – 22 січня 1919 рр.) / О.М.Любовець // Україна: від самостійності до соборності (22 січня 1918 – 22 січня 1919 рр.): [збірник] / Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень. – К., 2004. – С. 169-183
7. Любовець О.М. Політична опора гетьманату П. Скоропадського / О.М.Любовець // Український історичний журнал: Науковий журнал. – 2013. – №3. – С. 31-44
8. Любовець О.М. Тенденції розвитку багатопартійності в Українській Гетьманській Державі / О.М.Любовець // Події і особистості революційної доби: [збірник] / Т.А.Бевз [та ін.]; редкол. І.Ф.Курас [та ін.]. – К., 2003. – С. 109-149
9. Любовець О.М. Уряди Української Держави П. Скоропадського / О.Любовець // Історичний журнал. – 2008. – №4. – С. 3-13
10. Олександр Оглоблин. Українська історіографія 1917-1956 / Київський Національний університет імені Тараса Шевченка; Центр українознавства, Історичний факультет; Державний комітет архівів України. – К., 2003. – 252 с.
11. Осташко Т. Документи українських архівів у США про формування і розвиток гетьманського руху у 1919–1931 рр. / Т. Осташко // Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 рр. – К.:Інститут історії України НАН України, 2012. – №7. – С.37-63.
12. Осташко Т.С. Історіографічний огляд гетьманських періодичних видань 1920-х – початку 1930-х років / Т.С. Осташко // Історіографічні дослідження в Україні. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2002. – №11. – С. 120-131
13. Осташко Т.С. Павло Скоропадський – лідер українського гетьманського руху / Т. Осташко // Український історичний журнал. – К., «Дієз-продукт», 2008. – №4. – С. 96-110
14. Пиріг Р.Я. Гетьманат Павла Скоропадського з погляду німецько-австрійських союзників / Р.Я. Пиріг. – Український історичний журнал. – 2008. – Вип. 4, (№481). – С. 38-47
15. Пиріг Р.Я. Гетьманат Павла Скоропадського і російський монархічний рух в Україні (квітень – грудень 1918 р.) / Р.Я. Пиріг // Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 рр. – К.:Інститут історії України НАН України, 2010. – 57. – С. 177-206.
16. Пиріг Р.Я. Гетьманат Павла Скоропадського: між Німеччиною і Росією / Р.Я. Пиріг; НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2008. – 209 с.
17. Пиріг Р.Я. Державна служба гетьманату Павла Скоропадського (квітень–грудень1918 р.) / Р.Я. Пиріг // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – №15. – С.66-95
18. Пиріг Р.Я. Проблеми національної ідентифікації правлячої еліти Української Держави 1918 року / Р.Я. Пиріг // Красзнавство. – К.: ПФ «Фоліант». 2013. – №2. – С. 95-106
19. Пиріг Р.Я. Реставраторські тенденції у внутрішній політиці Української Держави (квітень–грудень 1918 року) / Р.Я. Пиріг // Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 рр. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012. – №8. – С. 80-98
20. Пиріг Р. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси / Р.Я. Пиріг; НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2011. – 336 с.
21. Солдатенко В.Ф. Українська революція: Концепція та історіографія / В. Солдатенко. – К.: Книга пам'яті України: Просвіта, 1997. – 411 с.
22. Солдатенко В.Ф. Українська революція: Концепція та історіографія (1918-1920 рр.) / В. Солдатенко; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. – К.: Книга Пам'яті України: Про-світа, 1999. – 507 с.
23. Терещенко Ю.І. Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції / Ю.І. Терещенко // Український історичний журнал. – К.: «Дієз-продукт», 2008. – №4. – С. 19-37

Давва В.В.

Мариупольский государственный университет

ИДЕЙНАЯ ПОЛИТИКА П.СКОРОПАДСКОГО: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ НАУЧНОЙ РАЗРАБОТКИ ВОПРОСА

Аннотация

В статье проанализированы основные работы современных исследователей, предметом которых является Гетьманат П.Скоропадского. Автором приводится сравнение взглядов ученых на вопрос идеологической составляющей деятельности Гетьманата. Определяется степень исследованности современными учеными данного периода Украинской революции.

Ключевые слова: Гетьманат П. Скоропадского, Национально-демократическая революция, идейная политика, консерватизм, историография, ученые.

Davva V.V.

Mariupol State University

IDEOLOGICAL POLITICS OF P.SKOROPADSKIJ: CURRENT STATE OF SCIENTIFIC DEVELOPMENT

Summary

The article analyzes the major work of modern researchers, the subject of which is the Hetmanate P.Skoropadskogo. Author compares the views of scientists to question the ideological component the Hetmanat activities. Determine the degree of research of modern scientists of this period of the Ukrainian revolution.

Keywords: the Hetmanate P. Skoropadskogo, the National Democratic Revolution, the ideological politics, conservatism, the historiography, scientists.

UDC 396

EXAMEN DE LA SITUATION DE L'HISTORIOGRAPHIE EN CE QUI CONCERNE LE PROBLÈME DES COSAQUES: SUR LA QUESTION DE LA SITUATION DES COSAQUES DANS L'ÉTAT

Erokhin I.Yu.

Croydon College, Londres, Grande-Bretagne

On examine dans cet article des questions de la situation de l'historiographie nationale (russe) en ce qui concerne les questions des cosaques, à partir de la période des années 90 du XX siècle, la période soi-disant «Renaissance des cosaques» – la régénération du mouvement des cosaques.

Keywords: cosaques, histoire, historiographie, théorie, pratique, développement, Russie, ethnologie, sociologie.

La science historique prérévolutionnaire en ce qui concerne les cosaques a principalement eu le caractère descriptif. Pendant la période Soviétique le pouvoir idéologisé cultivait une thèse de ce que les cosaques n'existent pas en principe, et ce groupe était entièrement dissous et absorbé par la classe ouvrière et la paysannerie de travail, ayant formé une nouvelle communauté historique sous le nom de «peuple Soviétique». Pendant cette période-là les cosaques étaient privés du droit à l'existence et du droit de recours à leur histoire, en particulier dans le domaine de l'histoire des relations avec l'État.

On a accumulé pendant la période prérévolutionnaire du matériel considérable, qui n'est pas dévalorisé jusqu'à présent, dans le domaine de l'étude des cosaques, qui a aussi abordé la sphère de la coopération de la communauté des cosaques avec l'État. Dans nombre de cas, ce sont des recherches sérieuses et minutieuses. Cependant, ce matériel est aussi caractérisé par des défauts essentiels, l'un plus important c'est ce que ce matériel est dans l'essentiel descriptif, une série de sources tâche à niveler des contradictions à l'intérieur de la communauté des cosaques et dans les relations entre celle-ci et l'État.

Une couche séparée de la science ce sont les tra-

voux, dans lesquels les auteurs examinent le rôle éminent des cosaques dans le développement des nouvelles terres et territoires, dans la protection des frontières de l'État, en soulignant alors l'essence d'État de la nature des cosaques: M.I.Dragomirov, P.F.Bykadorov, K.P.Strizhizhovsky etc.

Une seule opinion officielle en matière des cosaques a été dominante dans la science historique soviétique pendant toute période de son développement: on a été proclamé de considérer que les cosaques n'existent pas comme une communauté indépendante historique, les cosaques se sont entièrement dissous dans la classe ouvrière et la paysannerie de travail, ayant formé une communauté historique unie sous le nom de «peuple soviétique». Une telle situation était réservée des années 20 jusqu'aux années 80 du XX s., quand les cosaques étaient considérés dans le cadre de leur composante folklorique. Malgré ce que la plupart des études historiographiques étaient extrêmement tendancieux, celles-ci, néanmoins, peuvent jeter quand même une certaine lumière sur la position des cosaques et sur la question des cosaques en général. On peut relever une approche simplifiée à l'image d'État des cosaques dans cette période dans les travaux de L.I.Foutoryansky, N.K.Lisovsky, A.M.Gonov.